

M. Miresashvili, doctor of Philology, full professor
Sokhumi state university, Tbilisi

PARABOLICAL POETICS AND MYTH IN THE NOVELS OF THE XXth CENTURY

The myth has become one of the fundamental concepts of the XXth century sociology and culture theory. In the contemporary novel the myth is employed as a mode of accentuation of certain situations and collisions from the ancient and biblical mythology (directly or by means of contrastive juxtaposition). The article deals with the method of juxtaposition (i.e. the introduction of mythological motifs and the archetype into the novel).

Key words: *myth, prefiguration, diversity, "logical realism", parabolism*

УДК 821.163.42-4.09.

К. Кондратенко, аспірантка
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОБРАЗ ІТАЛІЇ У ПОДОРОЖНІХ НАРИСАХ А. Г. МАТОША ТА Я. ПОЛІЧА КАМОВА

Стаття присвячена аналізу образу Італії у мандрівній прозі А.Г. Матоша та Я. Поліча Камова. Образ аналізується відповідно до таких його складових: столиця та інші міста, жителі, їхні звичаї, визначні пам'ятки. Особлива увага приділяється ролі подорожі до Італії у контексті біографії зазначених письменників. Наголошується неодноразовість та модифікації образу країни, спричинені культурними, історичними та суспільними змінами на початку ХХ ст.

Ключові слова: *подорожній нарис, образ, Італія, хорватська проза ХХ ст.*

У передмові до подорожнього нарису „Спогади про Росію” (1886-1887 рр.) хорватський філолог, історик Ф. Рачки розмірковує про подорожування, його вплив на літературну творчість та публікацію дорожніх нарисів, звертаючи увагу читача на те, що співвітчизники мало подорожують за кордон і, як результат, хорватська література подорожей досить бідна. Сучасники, за словами Ф. Рачки, „люблять подорожувати у західні землі і не тільки через близькість розташування та зручність, але і через забобони, пов'язані зі Сходом і Північчю, немовби там нема чому вчитися” [1: 270].

Італія, як західний сусід Хорватії, здавна приваблювала хорватських мандрівників. Не стало винятком і ХІХ (А. Немчич „Дорожні дрібниці” (1844 р.), А. Вебер Ткальчевич „Листи про Італію” (1861 р.) та ХХ ст. (подорожні нариси А.Г. Матоша, Я. Поліч Камов „Без голови і хвоста”, „Фрагменти Венеції” (1907 р.), С. Єжич „З Венеції до Латеції” (1920 р.), М. Бегович „Листи з Італії” (1924 р.), М. Маткович „Італійські ремінісценції”

(1948 р.), П. Шегедін „Римські години” (1952 р.) та ін.). Об'єктом дослідження у статті виступає образ Італії у подорожніх нарисах А.Г. Матоша та Я. Поліча Камова.

Образ у гносеологічному сенсі – це відображення у мові знань і уявлень людини про навколишній світ. У антропоцентриській семантиці термін „образ” вживається саме у вищевказаному значенні, оскільки об'єктами її вивчення є відображені в мові реальні чи ідеальні сутності, усвідомлювані людиною (тобто мовні репрезентації того, що є «всередині людини», в її думках і почуттях, що виникають у результаті пізнання світу і його окремих аспектів).

Російська дослідниця Л.Б. Нікітіна пропонує ввести в науковий обіг термін „образ-концепт” мотивуючи це необхідністю експлікувати наявність і значимість образно-асоціативних та оціночних компонентів, що супроводжують понятійну сторону мовлення. Так, „образ-концепт” „містить об'єктивні, раціональні компоненти, що є результатом пізнання людиною свого зовнішнього і внутрішнього світу, і суб'єктивні (образні, асоціативні, оціночні, емоційні) смисли, що відображають особливості інтерпретації людиною пізнаваних речей і явищ” [2: 98].

Кожна з конотацій, які творять образ (історична, геополітична, культурологічна, метафізична, міфологічна) не є постійною категорією, „але завжди змінною, амбівалентною, залежною від часу, місця та ідеології, з яких окремо взята свідомість його розглядає” [3]. Образ належить до тих ціннісно насичених смислових утворень, які утворюють концептуальний каркас такого складного феномена як картина світу.

В аналізованих подорожніх нарисах образ Італії представлений за допомогою таких складових: столиця та інші міста, жителі, їх звичаї, визначні пам'ятки.

На відміну від мети подорожей, що здійснювалися у попередніх століттях (навчання, торгівля, військові походи, дипломатія), у ХХ столітті хорватські мандрівники відвідували європейські країни здебільшого керуючись власними інтересами та уявленнями про цінності культурного та іншого досвіду сусідньої країни. Таким чином, відбувалося персональне, приватне освоєння європейського культурного простору.

Як відомо, у процесі міжкультурної комунікації формується культурна ідентичність – приналежність індивіда до певної культури чи культурної групи. Вона, з одного боку, є вихідною позицією, з якої мандрівник сприймає нові для нього явища, вона формує типи реакцій на чужу культуру.

Мандрівник мимоволі, знакова постать в історії нової хорватської літератури, А.Г. Матош за час свого перебування за межами рідної Хорватії написав двадцять подорожніх нарисів і фейлетонів („Від Мюнхена до Женеви” (1898 р.), „Від Парижа до Белграда” (1904 р.), „Під флорентійським капелюхом” (1911 р.), „Із Флоренції в Загреб” (1913 р.) та ін.) Європейська подорож письменника тривала шість років, а її географічні межі охоплюють Францію, Швейцарію, Італію.

Італія займає у творчості А.Г. Матоша особливе місце, а з усіх італійських міст, які відвідав письменник, найбільше враження справила на нього Флоренція.

Це – невелике за площею місто, величнішого за яке, втім, не може бути на світі [4: 225]. До поїздки А.Г. Матош вважав Париж „короною і дивом цього світу”, але, відвідавши Флоренцію, Париж здається йому схожим на інші міста; він, як великий коштовний камінь, в порівнянні з діамантом (Флоренцією”).

Руїни Рима, витончена культура Парижа і древні Афіни не вражають письменника так, як Флоренція. „Рим був господарем світу, Франція і нині є могутньою державою, а Периклові Афіни панують грецькими морями та еллінською спадщиною. Водночас Флоренція – звичайне містечко у бідній і невеликій провінції, без особливого статусу, політично слабше, ніж папський Рим і Венеція з її дожами” [4: 219], але неможливо уявити інше місто, яке б яскравіше засвідчувало силу людського генія. Навіть музеї Лувру, зазначає письменник, значно поступаються красі та величі мистецьких пам’яток Флоренції, хоч і переважають їх кількісно.

„Наскільки мізерною виглядає сучасність у порівнянні із древньою Італією, старою Флоренцією! [...] Сучасність немічна, вона вміє тільки пародіювати. Утилітаризм та індустріалізм знищує мистецтво, а нинішні виставки – це базар” [4: 213], – писав А.Г. Матош в дорожньому фейлетоні „З Флоренції до Загреба”.

Після візиту до Флоренції, письменник відмовляється від своєї давньої мрії – відвідати Дубровник, тому що „імітації не приваблюють” [4: 223]. Флоренція для письменника – це гармонійне поєднання язичницької та християнської культури, класицизму з модернізмом, науки з мистецтвом.

Водночас Венеція викликає у А.Г. Матоша інші асоціації. Наблизившись до „золотого міста Петрарки, яке лежить немов морська Венера на березі, ніби солона перлина і виблискує на травневому сонці як золотий ріг шапки дожа”, письменник характеризує його як „місто смерті і вмирання ... ніколи раніше я не відчував, щоб було на світі щось настільки трагічне” [4: 231]. Гондола здається письменнику схожою на труну з невидимим небіжчиком, а керує нею Яго – перевізник до потойбічного світу.

Під час останньої поїздки до Італії в 1913 р. А.Г. Матош працює над „Римськими фейлетонами” – збіркою подорожніх фейлетонів з історичними та культурологічними ремінісценціями, яка так і залишиться незакінченою. Сам письменник вважав ці фейлетони „непоганою імпровізацією, оскільки в їхній примітивності зберігається теплота і безпосередність першого враження” [5: 378].

Щодо суб’єктивності свого опису Рима А.Г. Матош зазначає: „жоден подорожній нарис не відтворив мені образ Вічного міста, тому що жоден письменник не може пропонувати більше, ніж себе. Існує стільки „римів”, скільки і подорожніх нарисів про нього, скільки в ньому відвідувачів та мешканців” [4: 256]. Рим, на його думку, – це не місто, а міста двох дійсно протилежних цивілізацій (язичницької і християнської), утилітарні споруди сучасного Риму пародіюють величні руїни язичництва і гармонійні пам’ятки Відродження. Також Рим – місто храмів, більшість з яких, зауважує А.Г. Матош, – це нудна барокова імітація собору святого Петра, місто грандіозних і похмурих палаців, площ, обелісків. Так, Ватикан, „місто в собі і для себе”, так само як палац Фарнезе, Корціні, Дорія закриті у своєму світі сповненому протиріч, який не пов’язаний із сучасним торговельним та промисловим Римом. Письменник стверджує: „Рим – чудовий, але у деталях у той час як Флоренцією слід сприймати як єдине ціле” [4: 257].

„Хорватський скромний паломник, нещасний син нещасної Батьківщини” А.Г. Матош зазначає, що, будучи представником католицького народу і носієм латинської культури, у Римі він почувається „майже як вдома”. „Мої предки збагачувались тут духовно і утворили перший щит латинської цивілізації від посягань Сходу” [4: 253]. Письменник

переконаний, що „від Франкопана до Кукулевича, Ткаля, Штросмаера „вічне місто” було і залишилось „вітварем хорватської душі”, і хоча співвітчизники не є строгими католиками, але завдяки латиномовній традиції хорватів та менталітету зберігають духовний зв’язок із Римом.

Повсякденне життя сучасного Рима дуже нагадує письменнику „хаос паризьких вуличок, усіх романських міст і наших приморських”, а наприкінці нарису А.Г. Матош пише: „І хоча ми не римляни за мовою, ми будемо прагнути стати ними за духом, енергією, патріотизмом і волелюбністю” [4: 253].

Для сучасника А. Г. Матоша, хорватського письменника Я. Поліча Камова Італія не була чужою ні в культурному плані, ні в мовному. Я. Поліч Камов народився у місті Ріска і з дитинства розмовляв італійською, а в батьковій бібліотеці, крім класичної, була представлена і сучасна італійська література. Я. Поліч Камов вбачав у Італії джерело величезного натхнення, адже постійно змінюючись, вона залишалася вихідним центром культурних цінностей сучасної західної цивілізації [6]. Італія була протилежністю глибоко консервативній Австро-Угорській імперії, яка засуджувала будь-який відступ від існуючої традиції.

Окрім особистих, Я. Поліч Камов як і А.Г. Матош мав і об’єктивні, зумовлені політичними обставинами мотиви для виїзду за межі батьківщини: письменник брав активну участь у демонстраціях проти австро-угорської влади. Не маючи можливості жити і писати у рідній Хорватії, Я. Поліч Камов мав намір реалізуватися як письменник і кореспондент в Італії, проте його спроби завершилися публікацією лише деяких статей, за які письменник отримав незначні гонорари.

Я. Поліч Камов відвідав Венецію, Рим, Флоренцію, Болонью, Турин, Геную, Неаполь. Як і А.Г. Матоша, Флоренція справила найбільш позитивне враження на письменника („місяць у Флоренції приніс мені більше задоволення і успіху, ніж півроку в Римі!” [6]). Венецію Я. Поліч Камов відвідав тричі, найбільш тривалим (близько півроку) був його другий візит у 1906 році, але „мовчазна” Венеція викликала у нього смуток і наростаюче почуття самотності. Турин і Болонья нагадують письменникові Загреб, описуючи ці міста Я. Поліч Камов проводить суспільні і культурні паралелі Італії із Хорватією. Зазначає він й існування „двох Італій” – північної і південної та відмінності між ними. У подорожньому нарисі „Без голови і хвоста” Я. Поліч Камов описує переважно південну Італію та амбівалентність її мешканців. Так, на думку письменника, італійці – позери, які хоча й вважаються поціновувачами мистецтва, але не поважають творчих людей і по відношенню до всіх використовують фамільярний тон, театр вони перетворюють на базарну площу, голосно перемовляючись зі своїми знайомими. Неаполітанці, зазначає Я. Поліч Камов, – „неохайні, невіправні, недисципліновані і морально зіпсовані, а всі італійці – ліниві, брехуни, жебраки, боягузи [7: 436-437].

Не менш цікавою є подана письменниками характеристика релігійних поглядів італійців. На думку А.Г. Матоша, культ святих в Італії – це язичницький політеїзм, замаскований під католицизм. Так, покровителем Мілану є Карло Боромейський, Венеції – святий Марко і його крилатий лев, Риму – святий Петро-ключник, Падуї – святий Антоній, Неаполя – святий Януаріус. У Флоренції образ Ісуса Христа нагадує бідняка, який просить милостиню, а покровителькою міста вважається Мадонна.

Проте, як вважають письменники, насправді Флоренцією, немов три святі, опікуються Данте, Челліні та Буонаротті.

Таким чином, сприймаючи Італію як історичний, культурний, духовний центр європейської цивілізації (Рим, Флоренція), як джерело творчого натхнення, письменникам властиве також критичне ставлення до її жителів (Я. Поліч Камов) та тогочасних суспільно-політичних процесів у країні (А.Г. Матош про сучасний йому Рим, розвиток мистецтва). Оскільки в аналізованих дорожніх нарисах образ Італії представлений такими складовими: столиця та інші міста, жителі, їх звичаї, визначні пам'ятки, то, узагальнюючи, формуванню позитивного образу країни найбільш сприяла Флоренція і Рим. Водночас найнегативніші елементи образу Італії представлені в описі Венеції (у подорожніх нарисах обох письменників) та Неаполя (Я. Поліч Камов). Проте, для повноцінного аналізу образів, представлених у подорожніх фейлетонах і нарисах обох письменників, не слід забувати про окремі факти з їхньої біографії (наприклад, хворобливий стан А.Г. Матоша перебуваючи у якому письменник виїздить із Венеції, описуючи її як „місто смерті”).

Образ Італії актуалізується і в сучасних подорожніх нарисах, що свідчить про його актуальність, переосмислення сучасними письменниками та необхідність його дослідження на матеріалі хорватських подорожніх нарисів ХХІ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Peić M. Franjo Rački kao putopisac / M. Peić // Zbornik Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. – Zagreb : JAZU, 1979. – S. 269-274 – Vol. 9.*
2. *Никитина Л.Б. Языковой образ-концепт: о природе сложного термина / Л.Б. Никитина // Вестник Челябинского государственного университета. – Челябинск, 2011. – С. 97-99. – № 24 (239). – (Серия: Филология. Искусствоведение; вып. 57).*
3. *Прихода Я.І. Європа як концепт [Електронний ресурс] / Я.І. Прихода // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=268>*
4. *Matoš A.G. Pejzaži / Antun Gustav Matoš. – Beograd : Nolit, 1956. – 275 s.*
5. *Jelčić D. Matoš / Dubravko Jelčić. – Zagreb : Globus, 1984. – 430 s.*
6. *Večerina A. Adrese Janka Polića Kamova u Italiji 1906-1910 [Електронний ресурс] / A. Večerina // Vijenac. – broj 175. – 16.11.2000. – Режим доступу: <http://www.matica.hr/Vijenac/Vij175.nsf/AllWebDocs/zeljecznicugutatalijanskadalj>*
7. *Kamov J.P. Bez glave i repa / J.P. Kamov // Hrvatski putopisci XIX. i XX. stoljeća [pr. Slavko Ježić]. – Zagreb : Zora, 1955. – 683 s.*

Стаття надійшла до редакції 02.07.13

Е. Кондратенко, аспірантка
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОБРАЗ ИТАЛИИ В ПУТЕВЫХ ОЧЕРКАХ А. Г. МАТОША И Я. ПОЛИЧА КАМОВА

Статья посвящена анализу образа Италии в путевой прозе А.Г. Матоша и Я. Полича Камова. Образ анализируется в соответствии с его составляющими: столица и другие города, жители, их обычаи, достопримечательности. Особое внимание уделяется роли путешествия в Италию в контексте биографии указанных писателей. Отмечается неоднозначность и модификации образа страны, вызванные культурными, историческими и общественными изменениями в начале XX века.

Ключевые слова: путевой очерк, образ, Италия, хорватская проза XX века.

К. Kondratenko, postgraduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE IMAGE OF ITALY IN A.G. MATOS'ES AND J. POLIC KAMOV'S ITINERARY

This article is devoted to the analysis of the image of Italy in A.G. Matos'es and J. Polic Kamov's itinerary. The image is analyzed according to its components: the capital and other cities, the people, their customs, sights. Particular attention is paid to the role of travelling to Italy in the context of the biography of these writers. The ambiguity and modifying of the image of the country caused by the cultural, historical and social changes of the early twentieth century is considered.

Key words: itinerary, image, Italy, Croatian prose of the twentieth century.

УДК 811.111'42:821-4/7

К. Лотоцька, канд. філол. наук, доцент
Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, Львів

МАКС БІРБОМ І ГЕРБЕРТ ВЕЛІС: ТВОРЧІСТЬ У ДЗЕРКАЛІ ПАРОДІЇ

У статті розглядається пародія М. Бірбома на Г. Веллса, досліджуються мовно-стилістичний, ідейно-тематичний та історико-культурний аспекти аналізу та функціонування пародійного тексту.

Ключові слова: літературна пародія, імітація, критика, гумор, сатира.

Пародія як вид художнього твору зародилася ще у часи античності. Вона характерна як для літератури, так і для мистецтва у цілому. За своєю прагматикою, сатирична, гостра пародія протиставляється гумористичній, яка не дискредитує, а лише комічно стилізує окремі риси твору або художнього напряму, що є її об'єктом.

© К. Лотоцька, 2013